

MUDAREBENİN KUR'AN'DAKİ TEMELLERİ BAĞLAMINDA KATILIM BANKACILIĞININ BAZI TEMEL SORUNLARI

Some Basic Problems Of Participation Bankink In The Contex Of Mudarebe's Foundations In The Qura'an

Doç. Dr. Osman KABAĞÇILI

Şeyh Edebalı Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Bilecik/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7952-7694>

ÖZET

Türklerin yaşamında deriden yapılmış ürünlerin önemli yer tuttuğu bilinmektedir. Hayvancılık başlıca geçim kaynağı olduğu için Bu araştırmada mudarebenin Kur'an'a dayandığına dair üç ayet üzerinde durulmuştur. Konu ayrıca hadis kaynaklarıyla desteklenmiştir. Konuya dair bazı farklı fikirlere de çalışmada yer verilmiştir. Mudarebenin tanımı ve genel özellikleri üzerinde durulmuştur. Mudarebenin mal ve emek ortaklığı olduğu yani, mal sahibi sermayeyi ortaya koyarken mudaribin emeğini ortaya koyduğu bir ortaklık olduğu ortaya konulmuştur. Kârın aralarında belirledikleri oranda paylaşılacağı ve mudaribin ana sermayedeki zarara ortak edilemeyeceği, sadece emeğinin zayı olacağı belirtilmiştir.

Makalede, katılım bankalarının mudarebe türü ortaklıklara pek yanaşmadıkları üzerinde durulmuş ve bu sebeple diğer bankalardan çok fazla ayırlamadıkları belirtilmiştir. Mudarebede ana sermayenin riskten korunması için ve sermaye temini için uygulanması gereken bazı yöntemler üzerinde bazı farklı fikirler beyan edilmiştir. Özellikle karz-ı hasenin aktif bir şekilde kullanılabilmesi belirtilmiştir. Mudarebeye yatırılacak ana sermayenin âkile tarafından garanti altına alınması gibi bir uygulamanın mudarebe ortaklığında sermaye akışına katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Katılım bankalarının uyguladığı murabaha sisteminin yanlış uygulandığı vurgulanarak gerçek murabahanın nasıl olduğu hakkında öneriler sunulmuştur.

Mudarebenin riskli bir yatırım olmadığı bu yaklaşımda olanların mudarebeyi başka sistemlerle karıştırdıkları beyan edilmiştir. Bu bağlamda mudarebede ana sermayenin korunması için âkileden yararlanma gibi bazı ana sermayeyi koruyucu sistemlerin uygulanabileceği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mudarebe, Kur'an, Katılım Bankacılığı, Murabaha

ABSTRACT

In this study, three verses were emphasized that mudarebe was based on the Qur'an. The subject was also supported by hadith sources. Some different ideas on mudarebe are also included in the study. The definition and general characteristics of mudarebe were also investigated. It has been demonstrated that the intervention is a partnership of property and labor that is, a partnership in which the owner puts out the capital while the mudarib demonstrates the labor. It is stated that the profit will be shared at the rate determined among them, and the mudarib cannot be shared the loss in the main capital, only the labor of mudarib will be wasted.

In the article, it was emphasized that the participation banks do not prefer mudarebe kind partnerships, and therefore they are not much different from the other banks in this regard. Some different ideas were expressed on some methods that should be applied for the protection of capital from risk and for capital supply in mudarebe system. In particular, it has been stated that karz-ı hasen can be used actively. It is stated that a treatment such as the guarantee of the main capital by âkile to be invested in the contract will contribute to the capital flow in the mudarebe partnership.

The article emphasized that the murabaha system applied by the participation banks was applied incorrectly, and suggestions were made about how the real murabaha should be.

In the article, it was declared that mudarebe is not a risky investment and those who are in this thought confuse it with other systems. In this context, it is stated that some protection systems can be applied to protect the main capital in mudarebe such as using âkile as the guarantor.

Key Words: Mudarebe, Qur'an, Participation Banking, Murabaha

1. GİRİŞ

Günümüzde katılım bankacılığı hızla gelişmektedir. Ancak katılım bankalarının uyguladığı yöntemler meşruluk yönünden tartışılmaya devam etmektedir. Bunun en büyük sebebi mudarebe diye bilinen ortaklık türünden uzak durmalarıdır. Bu araştırmada mudarebenin İslam'ın temel kaynağı Kur'an ve diğer edille-i şer'îye ile bağlantısı ortaya konularak meşruiyeti ve önemi açığa çıkarılmaya çalışılacaktır. Ayrıca uygulanmasının önemi ve gerekliliği yönünde gerekli açıklamalar yapılacaktır. Günümüz katılım bankalarının mudarebeden kaçınırken murabaha denilen bir sistemi yarım olarak uygulamalarının sisteme verdikleri zararlar üzerinde durulacaktır.

İslam dini yardımlaşmayı ve Müslümanların birbirini desteklemesini emretmektedir. Hz. Peygamber iki kişi ortaklık yaparsa birbirlerine ihanet etmedikleri sürece bu ortaklıklarında Allah'ın yardımı onlarla beraberdir" (Ebu Davud, hadis no: 3381) buyurarak anlaşmaya dayalı ortaklıkları desteklemektedir. Mudarebede de sermaye ile işgücü makul ölçülerde bir araya getirilerek sermayenin ve işgücünün aktif hale gelmesi sağlanır. Mudarebe ticari bir ortaklık anlaşması olmasına rağmen özünde yardımlaşmayı barındırmaktadır. Kur'an yardımlaşmayı teşvik ederek karşılıksız verilen borcun mükafatının kat kat olacağını beyan eder. (Hadid 57/11)¹ Faizle verilen borçlar ise Kur'an'da şiddetle kınanmaktadır. (Bakara, 2/275)² Yukarıda yaptığımız açıklamalar bağlamında mudarebe ortaklığı karşılıksız bir borç olmamasına rağmen dini hassasiyetler üzerine kurulan bir ortaklık olduğu açıktır. Aynı zamanda sosyal içerikli bir ortaklık türü olduğu da görülmektedir. Bu sebeple karz-ı hasen ile desteklenmesinin yolları araştırılarak yardım fonları ile desteklenmesi dini açıdan uygundur. Bu yönde yapılacak çalışmaların katılım bankacılığının gelişimine katkı sağlayacağı açıktır.

Mudarebe ve katılım bankaları üzerinde çalışmalar yapılmıştır.³ Daha birçok çalışmanın yapılmasına da ihtiyaç vardır. Çünkü konunun günümüz şartları açısından ve farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple konunun değişik yönlerden incelenerek gerekli katkıların yapılması kaçınılmazdır. Hatta yapılacak ar-ge çalışmaları ile sistemin uygulanmasının mümkün olduğunun ortaya konulmasına büyük ihtiyaç vardır.

2. MUDAREBENİN TANIMI VE RÜKNÜ

Mudarebe: Sermayenin mal sahibi tarafında emeğin mudarib taraftan karşılandığı kâr zarar ortaklığına dayalı bir ortaklık türüdür. (Kâsanî, VI/79) Ancak İslam hukuku usulü prensiplerinden kıyasa göre bazı kapalılıklar sebebiyle caiz olmaması gereken bir anlaşma türüdür. (Kâsanî, VI/79) Çünkü ücret belli değil, kişinin amelinin karşılığı belli değil, yapılan iş belli değildir. Bu özelliklerin belirlenmesi genel olarak istenmese bile genel olarak istenmeyeceği anlamına gelmez. Bu belirsizliklere rağmen kitap, sünnet ve icma ile mudarebe ortaklığı caiz görülmüştür. (Kâsanî, VI/79) Mudarebe ortaklığında problem görülen nokta belirsizliktir. Ancak bu belirsizliğin giderilmesine fıkhi kurallar açısından bir engel yoktur. Çünkü başlangıçta konunun detaylı olarak konuşulması bu kapalılıkların giderilmesini mümkün kılar.⁴ Bu sebeple mudarebe ortaklıklarında belirsizliklerin giderilmesine özen gösterilmesi mudarebe ile yapılan ortaklıkların daha iyi sonuç vermesine katkı sağlayacağında şüphe yoktur.

İslam hukukunda anlaşmalar genel olarak bazı rükünler içerir. Mudarebenin de genel anlamda icab ve kabul şeklinde iki rükünü vardır. Mal sahibinin sermayeyi ortaya koyarak mudaribe ticaret yapmayı önermesi icaptır. Mudaribin de kendisine önerilen ortaklığı kabul etmesi kabuldür. (Kâsanî, VI/79-80) Mal sahibi malı teslim etmedikçe ve mudarib de malı kabul etmedikçe mudarebe ortaklığı gerçekleşmez. (Mevsili, 3/19)

Bu konuda bedayide şöyle bir örnek verilir. Bir kişi başka birine "şu bin lirayı al, onunla bir şeyler al, kârın yarısı benim" dese bu anlaşma istihsanen mudarebe hükmündedir. Kıyasen "al ve sat, yani ticaret yap anlamı açık olmadığı için caiz olmadığı belirtilir. (Kâsanî, VI/80) Bedayideki bu müzakere mudarebe türü

¹ مَنْ ذَا الَّذِي يُفْرِضُ اللَّهُ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعَفُهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

"Kim Allah'a güzel bir borç verecek ki, Allah da onu kendisine kat kat ödesin. Ona çok değerli bir mükafat da vardır."

² الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَمْنِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلَ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا

Faiz yiyenler, ancak şeytanın çarptığı kimsenin kalktığı gibi kalkarlar. Bu, onların, "Alış-veriş de faiz gibidir" demelerinden dolayıdır. Oysa Allah alışverişini helal, faizi haram kılmıştır. (Diyanet meal)

³ Bkz Hamdi Döndüren, İslam Ekonomisinde Sermaye Birikimi ve Kullanılma Yöntemleri, "İLAM Araştırma Dergisi İstanbul, c.1, sayı 2, 1996 ss.53-80

⁴ Ne tür şartların konulacağı konusunda detaylı bilgi için bkz. Mevsili, el-İhtiyar, 3/21 vd.

antlaşmaların açık uçlu olduğunu göstermektedir. Yani kıyasa göre uygun görülmeyen bir durum istihsan kapsamı içinde caiz konumuna geçebilir.

3. MUDAREBENİN TEMEL ÖZELLİKLER

Mudarebenin kendi içinde özellikleri vardır. Mudarebe sözleşmesi bu özelliklerini İslam'ın temel değerlerinden almaktadır. Mudarebe bir emek sermaye ortaklığıdır. Sermaye sahibi malı verirken emek sahibi de mesleki kabiliyetlerini ve ticari gücünü ortaya koyar. (Mevsîlî, 3/19) Sermayeyi ortaya koyan mal sahibi, emeğini ortaya koyan mudarib diye isimlendirilir.

Mudarebede kimin ne kadar kâr alacağı önceden belirlenmelidir. (Mevsîlî, 3/19) Kâr ortakların aralarında belirledikleri orana göre dağıtılmalıdır. (Damad Efendi, 2/321) Kârın belirlenmesinde herhangi bir sınırlama yoktur. Tarafların aralarında anlaşacakları oran bu sınırı belirler.

Ana sermayeden edilen zarar sermaye sahibine ait olur. Edilen zarardan kusuru olmadığı sürece emek sahibi sorumlu tutulmaz. Mesela mal sahibi mudaribe bir miktar sermaye verse ve bunu deniz aşırı çalıştırmamasını şart koşsa müdarib de sermayeyi deniz aşırı bir yere götürüp sermayeyi batırma ana sermayeyi ödemekle yükümlü tutulur. Ancak şartlara uygun olarak yapılan ticaretin sonunda zarar edilmesi durumunda mudarib zarardan sorumlu tutulmaz. Sermaye sahibinin ana malı eksilirken emek sahibinin de emeği boşa gitmiş olur. (Damad Efendi, 2/321) Bu bağlamda koşulan şartlar hükümsüz olur. Yani, mal sahibinin mudaribi zarara ortak yapacak şartlar koşması geçerli değildir. Mudaribi koruyan bu uygulama mudaribe cesaret verecek bir durumdur.

Mal sahibi sermayeyi mudaribe teslim ederken işaretle veya bizzat vererek malı teslim işlemini gerçekleştirir. (Mevsîlî, 3/19) Böylece mal üzerinde mudaribin hakimiyeti başlar. Teslimiyetten sonra mal sahibi mudaribe karışamaz.

Mal sahibinin rızası olmayan türden uygulamalar yaparak mal sahibine zarar verme yetkisine sahip değildir. Mudarebe türü ortaklığın temel dayanağı olan sahabe uygulamasında mal sahibinin mudaribe bazı şartlar koştuğu görülmektedir. (Taberanî, 1/231; Darakutnî, Buyu 13) Ancak mal sahibi gizli kâr elde etmeyi içeren şartlar ileri süremez. Mesela benim şu mallarımı alacaksın türünden şartlar mudaribe zarar vereceğinden mudaribe şart koşamaz. Günümüzde bu sisteme yakın çalışanların zarara uğramasının veya batmalarının sebeplerinden biri de bu tür mal sahibini, diğer ortakları veya mudaribi zarara uğratacak kasdi uygulamalardır.

Mudarebe ortaklığında mudarib mal sahibinin vekili gibidir. (Mevsîlî, 3/19) Çünkü, bir konuda eğil olan kimsenin gördüğü incelikleri konuya yabancı olanların fark etmesi neredeyse imkansızdır. Her konunun kendi içinde belli oranda hassas yönleri vardır. Bu durumu da ancak konuya hakim olanlar bilir. Bu sebeple olsa gerek mudarebede gerekli anlaşmalar yapıldıktan sonra mal sahibi ticari alışverişe karışmaz. Bu konuda mudaribi tam yetkili kılar. Mudaribin uygulamalarına karışmaz.

Ticaret yapan kişiler aralarındaki anlaşmalara uymak hususunda gerekli hassasiyeti göstermelidir. Aksi halde anlaşmaya zarar verilmesi mümkündür. Sermaye sahibinin mudaribin kârını sınırlayıcı veya zarar etmesine yol açacak şartlar ileri sürmesi mudarebe anlaşmasında meşru görülmemiştir.

Mudarib mal sahibinin sermayesini işletirken, bu sermayeyi İslam'ın yasak kıldığı yöntemlerle işletemez. İslam'ın genel geçer kurallarına bağlı kalmak zorundadır. Mesela İslam'ın mal saymadığı bir şeyin ticaretini Müslümanlar arasında yapamaz. Yapacağı bu tür uygulamalarda zarardan sorumlu tutulabilir.

4. EDİLLE-İ ŞER'İYEDE MUDAREBE

İslam hukukunun genel işleyişine baktığımızda hemen hemen her konunun islami temellere dayandırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Bu sebeple olsa gerek İslam öncesi bir uygulama olan mudarebe alışverişi de İslam alimleri tarafından edille-i şer'ie çerçevesinde değerlendirilmek istenerek gerekli dayanaklar aranmıştır. Nitekim bu araştırmalar neticesinde yeterince delilin bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda mudarebenin dayandığı bazı delilleri konunun anlaşılması için çalışmamızda sunmayı faydalı görmekteyiz.

İslam fihhının temel kaynaklarında mudarebe konusu işlenirken şu üç ayet delil olarak kullanılmaktadır. Bu üç ayeti burada mudarebe bağlamında değerlendireceğiz. Bunlardan ilki müzzemmil süresi 73/20. ayettir. *“Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, yarısını, üçte birini ibadetle geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir grubun da (böyle yaptığını) rabbın elbette bilir. Gece ve gündüzü belirleyen ancak Allah'tır. O, sizin (istenen) vakti tespit edemeyeceğinizi bilmektedir. Bu yüzden de sizi bağışlamıştır.*

Artık Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan rızık aramak üzere yeryüzünde yol tepecek, diğerleri de Allah yolunda çarpışacaktır. O halde Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun. Namazı kılın, zekâtı ödeyin, Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; hem de daha iyi ve mükâfatça daha büyük olmak üzere. Allah'tan bağışlanmayı dileyin, şüphesiz Allah çok bağışlayıcı çok esirgeyicidir.”⁵ Bu uzun ayetin sadece şu kısmı mudarebe konusunda delil olarak kullanılır. “Allah bilmektedir ki içinizde hastalar bulunacak, bir kısmınız Allah'ın lütfundan rızık aramak üzere yeryüzünde yol tepecek.”⁶ Ayetin bu bölümü kişilerin rızkının peşinden koşacağını bazılarının ise koşamayacağına vurgu yapar. Şimdi hasta olanda sermaye bulunurken rızkın peşinde koşabilecek durumda olanda sermaye olmadığında bir yönüyle iki güç de âtil durumda kalmaktadır. Mudarebe sistemi âtil duran bu iki gücü bir araya getirerek aktifleştirmektedir. Ayet ilk bakışta her ne kadar mudarebeyle ilgili görülme de arka planda konuyla doğrudan ilgilidir. Bu alaka sebebiyle müçtehitler ayeti mudarebe konusunda delil olarak kullanmışlardır. Kurtubî bu ayetin tefsirinde seleften bir misal aktarır. Konu tam mudarebe şartlarına uymasa da ayetin kapsamına dahil olması açısından önemlidir. Malını satmaya gidemeyen bir kişi belli miktardaki malını Basra'ya yollar. Oradaki vekiline de mal eline geçer geçmez satmasını bildirir. Ancak vekil daha çok kâr yapmak için malı bekleterek cuma günü satar. Bu durumu öğrenen mal sahibi vekile bütün kârı sadaka olarak vermesini bildir. (Kurtubî, XIX/56) Bu uygulamada mudarebenin bütün şartları görülme de sermayeyi bir tarafın emeği diğer tarafın ortaya koyduğu bir ticaret şekli açıkça görülmektedir. Buradan hareketle bu tür ticaretlerin sahabe döneminde uygulandığı sonucuna ulaşmak mümkündür.

Mudarebe konusunda delil olarak kullanılan ikinci ayet Cuma süresi 10. ayettir. “*Namaz kıldını mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasip arayın. Allah'ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz.*”⁷ Bu ayet de konuyu doğrudan ilgilendirmez. Ancak yan anlamlar ile ayeti konuyla alakalandırmak mümkündür. Konun özünü geçim masraflarını karşılamak için çalışmak oluşturur. Mudarebe de geçim için çalışmayı ifade eder. Bu bağlamda değişik sebeplerle çalışmaktan engellenmiş olanlar ve doğrudan doğruya rızkının peşine düşemeyenler ellerindeki sermayeyi mudarebe yoluyla çalıştırarak geçimlerinin peşine düşebilir. Vehbe ez-Zuhaylî bu ayetlerin tamamen mudarebe hakkında olduğu yönünde açıklamada bulunur. (ez-Zuhaylî, V/3925)

Mudarebe konusuna fıkıh kitaplarında delil olarak kullanılan üçüncü ayet bakara süresi 198. ayettir. “*Rabbinizden bir lütf beklemenizde sizin için bir günah yoktur. Arafat'tan dalga dalga indiğinizde Meş'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin; O'nu, size gösterdiği şekilde zikredin; kuşkusuz siz bundan önce yolunu şaşırılmışlardan idiniz.*”⁸ Bakara 198. Ayet meal bazı düşünüldüğünde konuyla alakasız gibi görülmektedir. Ancak ayetin nazil olduğu süreç göz önüne alındığında ayetin Müslümanların ticari anlamda yolunu açmaya yönelik olduğu görülmektedir. Kur'an yolu isimli tefsirde bu ayet şöyle açıklanır: “*Câhiliye devrinde, barış dönemi sayıldığı için “haram aylar” diye anılan hac mevsimi (zilkade, zilhicce, muharrem ayları) aynı zamanda bir ticaret mevsimiydi; fakat Müslümanlar günah olacağı kaygısıyla ihrama girdikten sonra alışverişle meşgul olmuyorlardı. İşte “Rabbinizden bir lütf beklemenizde sizin için bir günah yoktur” buyurularak Müslümanların böyle bir endişeye kapılmalarının gereksiz olduğu, meşruiyet çerçevesinde ihramlı iken de ticaret yapıp Allah'ın lütfundan yararlanabilecekleri bildirilmektedir.*” (Kuran Yolu, I/317) Bu üç ayeti incelediğimizde konuyu doğrudan kapsamadıkları açıkça görülmektedir. Ancak derin anlamda konuya ışık tuttıkları açıktır. Özellikle son ayet zan ile bazı şeyleri haram kapsamına sokmanın uygun olmadığına vurgu yaparak gelenekte var olan mudarebe türü ticaretin devamının meşruiyetine işaret etmektedir. Aslında bu ayetten mudarebenin uluslararası yönüne ışık tutmak mümkündür. Hacda değişik ülkelerden Müslümanlar bir araya gelmektedir. Hacda bir araya gelen Müslümanlar iş kollarına göre hotellere, salonlara yerleştirilse, gerekli eğitim seminerleri yapılsa Müslümanların birbirleriyle kuracakları irtibat, Müslümanlar arasında uluslararası ticaretin canlanmasına muhakkak katkı sağlar. Gerekli alt yapılar hazırlandıktan sonra mudarebe sisteminin uluslararası alanda kullanılması mümkün olabilir. Hacca giden Müslümanlar hacca gidemeyen diğer Müslümanların

⁵ Müzemmil 73/20 *إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِنْ ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللَّهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِذْ قَرَأْتُمْ مَا تَنبَيَّرُونَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَىٰ وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَآفَرُوا مَا تَبَيَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا وَاسْتَغْفِرُوا لِلَّهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ*

⁶ Müzemmil 73/20 *وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ*

⁷ Cuma, 62/10. *فَإِذَا فَضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ*

⁸ Bakara, 2/198. *لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَقَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ*

sermayeleri ile ticaret yaparak kendilerine ve sermaye sahiplerine kazanç sağlayabilirler. Konu üzerinde yapılacak çalışmalar neticesinde İslam ülkelerinin ellerindeki sermaye ve iş gücünün en iyi şekilde değerlendirilmesine katkı sağlamak mümkün olabilir.

Mevsili Nisa suresi 101. ayeti⁹ mudarebe bahsine delil olarak getirmektedir. Bu ayet aslında doğrudan mudarebe ile ilgili gözüküyor. Mudarebe konusunda ele alınmasının sebebi sefere çıkma anlamındaki “darebe” kavramının ayette geçmesidir. Sefere çıkmanın amacı ticaret veya başka bir amaçla olabilir. Nitekim konu bu bağlamda tefsirlerde değerlendirilmiştir. Hatta gayri meşru bir amaç için sefere çıkanların namazı kısaltamayacağı fikri ileri sürülmüştür. Ancak sefere çıkmak çoğu zaman rızkının peşinde koşmak için olur. (Kurtubî, 5/355) Bu bağlamda ticaret için sefere giderek rızkını kazanamayanlar, mudarebe ortaklığı ile sermayelerini çalıştırarak rızklarının peşinde koşabilir.

İslam hukukunda şeri uygulamaların meşruluğunun temel dayanaklarından birisi de sünnettir. Bir konun meşruluğu bazen kavli sünnetle, bazen takriri sünnetle, bazen de fiili sünnetle ortaya konulur. Bu bağlamda mudarebe ortaklığının meşruluğunun sünnetten delil getirilerek açıklanması konuya önemli derecede katkı sağlar. Abdullah ibn Abbas'ın mudarebe türü ortaklık yapması ve peygamberimize bildirilince bu ortaklığı Hz. Peygamberin onaylaması mudarebe türü ortaklığın meşru olduğuna takriri sünnet olarak delil kabul edilir. (Kâsanî, VI/79; Taberanî, I/231; ed-Darekutnî, Buyu 13.) Sünnet açısından konuyu değerlendirdiğimizde mudarabeyle ilgili takriri sünnetin açık olduğu görülmektedir. Fiili sünnete ise Hz. Urve'nin kurban parasını çalıştırarak kâr elde etmesini örnek gösterebiliriz: Hz. Peygamber Urve'ye bir koyun parası verip kurbanlık almasını ister Urve parayla pazarda koyun alıp satarak kâr elde eder. Günün sonunda Hz. Peygambere bir koyun ve verdiği parasını geri getirir. Hz. Peygamber onun yaptığından memnuniyetini ifade için Urve'nin alışverişinin bereketli olması için duada bulunur. (Ebu Davud, Hadis no: 3384) Bu fiili sünnet mudarebe ortaklığının meşruluğuna delil olma şartlarını tamamen taşımasa da konun aydınlanmasına katkı sunmaktadır. Yukarıda sunduğumuz delillerde sahabenin mudarebe ortaklığına benzer bazı uygulamalar yaptığını gördük. Bu bağlamda sahabelerin uygulamalarının mudarebenin meşruluğuna ve şartlarının oluşmasına delil oluşturduğu görülmektedir. Mudarebe ortaklığının yasaklandığına dair Kur'an'da bir ayet bulunmamaktadır. Aksine meşruluğu yönünde konuya delil olacak ayetler bulunduğu yukarıda işaret edildi. Mudarebe ortaklığını Hz. Peygamberin onayladığı açıkça sahabelerden rivayet edilmektedir. Sahabelerin mudarebe türü ortaklıkla yaptığı da bize bildirildiğine göre mudarebe türü ortaklığın meşruiyetinde hiçbir şüphenin olmadığı gayet açıktır. Ayrıca uygulamanın İslam öncesine dayanmasından ve Hz. peygamber tarafından onaylanmasından konunun geniş kapsamlı ve ufuk açıcı olarak değerlendirilmesi de mümkündür. Yani ticari uygulamalarda İslamın temel alışveriş prensiplerine aykırı olmayan birçok usulün uygulanabileceği açıktır.

Sahabelerin genel olarak mudarebe ortaklığını uygulamaları ve hiç kimse tarafından eleştirilmemeleri bu konuda görüş birliğine varıldığı ve icma olduğu sonucunu göstermektedir. (el-Kahtanî, IV/574) Hz Osman ve Hz. Ömer gibi önde gelen sahabelerin yetimlerin mallarını mudarbe ile çalıştırdığı hususunda icma vardır. (eş-Şâşî, V/325) Sahabenin konuya geniş bir ufuk açısıyla bakarak zamanlarındaki ticari uygulamaların önünü açmaları dikkate alınarak konuyla ilgilenen ilim ehli de proje ve araştırmaları ile bu alanın gelişmesine katkı sağlayabilirler. Ticari uygulamalarda mudarebeyle alakalı gerekli konulara dikkat çekerek katılım bankacılığının gelişimine, sermaye ve ticaret ehlini cesaretlendirerek ve bilgilendirerek bu alanda daha çok kişinin faaliyet yapmasına katkı sağlaması mümkün olabilir. Ayrıca mudarebe ortaklığının zayıf yönlerine dikkat çekerek insanların bu tür uygulamalar sebebiyle mal ve emek kaybına uğramalarına engel olmanın yolları üzerinde gerekli çalışmalar da yapılarak ticaret ehline yardımcı olunması gerekir. Hz. Ömer'in oğlunun hazinenin sermayesini kullanarak yaptıkları alışverişe karşı çıkarak onların kazancını beytülmale almaya çalışırken ileri gelen bazı sahabeler konuya mudarebe bağlamında yaklaşarak kârın paylaşılması fikrini savunurlar ve fikirlerini kabul ettirirler. (Nasbu'r-Raye IV/114) Bu uygulama sahabelerin konulara çözüm odaklı bakış açısıyla yaklaştıklarını göstermektedir.

5. MUDAREBE VE RİSK

Mudarebe üzerine kurulan ortaklıklar bir risk midir? Sorusuna yüzeysel bakıldığında “evet” cevabı verilebilir. Ancak uzmanları tarafından incelenerek bakıldığında bir işten kar mı? yoksa zarar mı? edileceği açıkça anlaşılır. Yanılma ihtimali çok azdır. Eğer durum böyle olmasa insanlar ticaret yapamazlar. Ticarethane açan eğil kimseler genelde başarılı olur. Başarısız olanlar genelde işi bilmeyenlerdir. Doğal

⁹ وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ

olarak konuyla ilgilenen araştırmacılar faizsiz bankacılıkta uygulanacak en uygun sistemin mudarebe sistemi olduğunu ileri sürmektedirler. Ancak uygulamadan kaynaklanan sorunlar sebebiyle mağduriyetlerin yaşandığı da görülmektedir. Günümüzdeki katılım bankaları sermayeyi toplarken kâr zarar ortaklığı demelerine rağmen uygulamada faizli işlem yapan bankaların kâr oranlarına eşit kâr payı dağıtarak bu konudaki güveni sarsmaktadır. Uyguladıkları sistemlerin içinde mudarebe sistemi neredeyse hiç görülmemektedir. İşte bu eksiklikler sebebiyle katılım bankaları şiddetli eleştiri almaktadır. Hatta gerçek manada bir ticaret yapmadıkları için mudilerine gerekli kâr payı da verememektedirler. Şöyle bir örnekle konuyu izah edelim: A kişisi bir ev almak istiyor. Ancak yeterince sermayesi elinde bulunmamaktadır. Faizli bir alışverişten kaçınarak katılım bankalarına gidiyor. Faizli bankanın %08 faiz oranıyla verdiği parayı katılım bankasından %011 gibi daha pahalı bir kâr payı oranıyla elde ediyor. Kâğıt üzerinde her iki banka da evi ipotek ediyor ve borçlu şahsı sigortalıyor. Bu konuda yapılan masrafları da borçludan alıyor. Her ikisinde de müşteri evi buluyor ve anlaşmayı yapıyor. Fark katılım bankası evi alana bu evi benim adıma alman için seni vekil tayin ettim” diyerek talimat veriyor. Borçlanan kişi banka adına evi alıyor. Katılım bankası da baştan söylediği faiz oranlarını hesap ederek bir kâr payı çıkararak evi borçlanan kişiye satıyor. Bu uygulamanın faizli bankalardan tek farkı ismi, yani isim bazında işi kotarıırken gerçek anlamda katılım bankacılığı sistemine zarar veriyorlar. Müşteriye murabaha sistemini uyguladıklarını söylüyorlar. Oysa gerçek murabaha da uygun fiyata bulunan evler satın alınır. Ev isteyen kişiye de elde mevcut bulunan veya araştırılarak alınan evler gerekli kârın üzerine eklenerek satılmasıdır. Kâr o evin piyasa değeri üzerinden satışından elde edilen fazlalıktır. Bu kar az da olabilir çok da olabilir. Yani bu tür alışverişlerin sonucunda elde edilen kârlı satışlara murabaha satışı denilir. Bu bağlamda ticaret yapacak katılım bankaları masa başına koyacakları bir memurla yetinmez. Birçok alanda uzmanlar istihdam ederek ülke ekonomisine katkıda bulunur. Aynı zamanda mudilerini memnun edecek kâr elde etmenin yollarını ararlar. Çünkü sistemin devamlılığı mudilerin kârıyla doğrudan alakalıdır. Bazı katılım bankaları sıfır risk ile sermaye kullanırken mudilerine kâr zarar ortaklığı anlaşması imzalatmaktadır. Yaptıkları hatalar sebebiyle ve yanlış yatırımlar sebebiyle battıklarında mudilerin sermayelerini ödemeyerek mağduriyetlere sebep olmaktadır.¹⁰ Semerkandi tefsirinde Nisa suresi 5. Ayetin tefsirinde “Allah’ın geçiminize dayanak kıldığı mallarınızı aklı ermeyenlere vermeyin”¹¹ ifadesini tefsir ederken “denilir” ifadesiyle mallarınızı ticareti iyi bilmeyenlere vekaleten ve mudarebe yoluyla vermeyiniz, şeklinde izah eder. (Semerkandi, I/281) Böylece zamanının alimi olarak, Müslümanları ticaret konusunda dikkatli olmaları gerektiği hususunda uyarır.

Mudarebe İslam öncesi bir ticari ortaklık olmasına rağmen İslam sonrası gelişerek kullanıla gelmiştir. Ancak riskten ziyade emek ve bilgi gerektirdiği için olsa gerek günümüzde pek tercih edilmemektedir. Mudarebede mal sahibi mudaribe teslim ettiği malın nasıl kullanılacağı şeklinde sınırlama hakkına sahiptir. Bu durum mal sahibinin de yatırım yaptığı alanda bilinçli olmasını gerektirmektedir. Günümüzde mudiler bu donanımına sahip olmadıklarından bu görev katılım bankacılığıyla uğraşanlara düşmektedir. Yani yatırım yapacakları alanlarda uzmanlar istihdam etmeleri gerekmektedir.

6. KATILIM BANKALARININ MUDAREBEDEN UZAK DURMA SEBEBİ

Mudarebe sistemine güvene dayalı ve riskli yatırım gözüyle bakıldığından bu ortaklık sisteminin gelişmesi mümkün olmamaktadır. Halbuki, mudarebe sisteminin uygulanmasıyla güven yıkıcı zafiyetlerin giderilmesi, katılım bankacılığına katkı sağlayacağı gibi mudilere de kârlı kazanç getirecek bir sistemdir. Bu bağlamda faizle iş yapan ve yatırımcının aleyhinde olan bir sistemin tek alternatif mudarebe sistemiyle kurulacak ortaklıklardır, diyebiliriz.

Mudarebe üzere yapılacak olan ortaklıklar ile ziraatla uğraşanların da önünün açılması ve faiz borcunun altında ezilmekten kurtarılmaları için gerekli adımların atılması gerekir. Kredi vermekten ziyade çiftçiler ile yapılacak olan mudarebe türü anlaşmalar çiftçilerin daha cesur olarak yatırımlara yönelmelerine katkı sağlayacağına hiç şüphe yoktur. Yıllardır aldıkları faizli kredileri ödeyemeyen çiftçiler iki yönlü korkmaktadır. Birincisi bu krediyi ödemezsem batırım. İkincide dinimiz faizi yasaklamıştır. Bu faiz günahının altından nasıl kalkarım. Bu iki korkuyu da gidermenin en iyi yöntemi mudarebe sistemidir.

M. Salih ve Elman Abdullayev’in şu tespitine katılmamak mümkün değildir. “İslamî bankacılığın ciddi bir alternatif olmasının önündeki en büyük engel ise onun murâbaha, icâre ve sukûk gibi, eşyaya dayalı finans yöntemlerine sıkışıp kalmasıdır. İslamî bankacılığın ruhuna ve tarihi gelişimine daha uygun olmasına rağmen mudârebe gibi güvene dayalı finansman yöntemlerinin hemen hemen hiç uygulan(a)madığı

¹⁰ Mudarebenin günümüzde uygulanamayacağı yönündeki fikir için bkz. Gül, Rıza, s. 46

¹¹ وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا

görülmektedir.” (Kumaş, s. 70). Yukarıdaki ifadelerde mudarebenin güvene dayalı olduğu belirtilmiş, bu ifadeler önemlidir. Ancak mudarebenin güvene dayalı bir sistem olduğu kabul edildiğinde uygulama alanı neredeyse yok denecek duruma geliyor. Günümüzde bazı mudarebe denemelerinin sadece güvene dayalı olması sebebiyle birçok mağduriyetler yaşanmıştır. Bunun yerine mudarebenin liyakat, bilgi ve tedbirlerin alındığı bir sistem olduğu vurgulanarak gerekli çalışmalar yapılırsa durum daha farklı olacaktır. Öncelikle gücünü faizsiz bir sistemden alması sebebiyle mudarebe ortaklığı potansiyel bir destek bulacaktır. İkinci olarak reel bir sisteme dayandığında güven kendiliğinden gelecektir. Reel bir sisteme dayanmayan bir uygulamanın başarısız olması ve suiistimal edilmesi kaçınılmazdır. Nitekim Türkiye’de bunların birçok örneğini gördük. Sadece bankacılık yaparak mudarebe sisteminde başarılı olmak mümkün değildir. Zaten mudarebe sisteminin dayanağı da böyle bir şey değildir. Mudarebe sistemi çalışmaya ve bilgiye dayalı olarak oluşturulacak ortaklıklara dayanır. Tüm şartları yerine getirilerek yapılacak bir ticaretten kar elde etmemek mümkün değildir. Bu sebeple mudarebe sistemi Ar-Ge’ye dayalı sistemlerin desteklenmesi ve denenmesi için var olan bir sistem değildir. Ehli tarafından getirisi ve götürüsü tahmin edilerek hesaplanabilen reel bir sistemdir.

“Mudârabe finansman yöntemi, Türkçe karşılığı ile emek-sermaye ortaklığı, kâr ve riskin büyük oranda yatırımcıya ait olduğu bir ortaklık türüdür. İslam tarihi boyunca en yaygın ortaklık türü olan mudârabenin, uzun vadeli ve deniz aşırı ticaretlerde çok sık başvurulan bir finans yöntemi olduğu görülmektedir.” (Kumaş s. 70) Bu ifadelerde mudarebede riskin büyük oranda yatırımcıya ait olduğu iddia edilerek mudarebe hakkında yanıltıcı bir açıklama yapılmaktadır. Uygulama böyle olmasına rağmen mudarebede yatırımcı mudaribin riskli yatırımlardan kaçınmasını şart koşarak zarar riskini azaltabilir. Nitekim Abdullah İbni Abbas ortaklık yaptığı mudaribe deniz aşırı ticaret yapmamasını, canlı hayvan alıp satmaması şartını koşarak malını riskli gördüğü ticari uygulamalardan korumayı amaçlamıştır. (ed-Darekutnî, Buyu 13.) Bu sebeple mudarebe kar ve zararın ortak olduğu bir sistemdir. Riskli yatırımlar gurubunda sayılması uygun değildir. Kâr ve riskin yatırımcıya ait olduğunu iddia etmek sistemin uygulanışındaki hatalarla ilgilidir. Mudarebede uzun vadeli yatırımlar olabileceği gibi kısa vadeli yatırımlar da olabilir. Önemli olan doğru projeler ile yatırım yapmaktır.

“Yapılan çok sayıda bilimsel veri, Türkiye gibi birçok Müslüman ülkede insanların birbirine hemen hemen hiç güvenmediğini göstermektedir.” (Kumaş, s.71) Bu cümle bilimsellikten uzak bir cümledir. Sorun Müslümanların birbirine güvenmemesi değil, uygulanan sistemlerin güven vermemesi ve başarısızlıkla sonuçlanmasından kaynaklanmaktadır. Bu başarısız tecrübeler Müslümanların bu tür yatırımlardan uzak durmalarına sebep olmaktadır. Yoksa sorun Müslümanların birbirleriyle münasebetlerindeki güven ve güvensizlik meselesi değildir.

İslamî Banka ile Venture Capital sistemi karşılaştıran Salih Kumaş şu sonuçları çıkarır: “İki finans sistemi arasında yapısal ve fonksiyonel açıdan büyük bir benzerlik söz konusudur. Bu benzerliği şu şekilde özetlemek mümkündür: 1) Hem İslamî Banka hem de Venture Capital şirketi, kâr/zarar esasına dayalı olarak fon toplar ve sermaye sahiplerine önceden herhangi bir kâr garanti etmez. 2) Toplanan bu fonlar üçüncü kişilere kullandırılırken onlardan herhangi bir ipotek veya teminat istenmez. İslamî bankanın aksine Venture Capital şirketi girişimciyi sıkı bir şekilde kontrol eder. 3) Sermayenin idaresi tamamen girişimciye ait olsa da önceden bazı konularda kısıtlamalar getirilmesi mümkündür. 4) Girişimin tahmin edilen sürede sonuç vermemesi halinde girişimciye yeteri kadar ek süre verilmesi gerekir. 5) Girişim sonucu elde edilen kâr, önceden belirlenen oranlara göre taraflar arasında paylaşılır. 6) Genellikle kârın % 20-25’i girişimcilere % 75-80’i ise sermaye sahiplerine (müdülere) verilir. Ancak kâr oranları, işin riskine veya girişimcinin yetenek ve tecrübesine göre değişebilir. 7) İşletmecinin ihmal, kusur veya kötü niyeti olmadığı müddetçe tüm zarar sermaye sahipleri tarafından karşılanır. Bu durumda girişimciler, emeklerinin karşılığını alamamak şeklinde zarara ortak olurlar.” (Kumaş, s.73)

Kanaatimizce bu benzetme mudarebenin gücünü zayıflatan bir benzetmedir. Bunun yerine mal sahibinin ana sermayesini ve mudaribin emeğini koruyacak öneriler sunmak, mudarebe ortaklığının gelişmesi için çok daha elzemdir.

7. MUDAREBENİN KARZ-I HASENLE DESTEKLENMESİ

İslam faizi yasaklarken karz-ı haseni teşvik etmektedir. Karz-ı hasen her ne kadar karşılıksız sermaye temin etmek ise de mudarebe sistemini desteklemek amacıyla da kullanılabilir. Mesela akrabalar arasında veya meslek odaları tarafından karz-ı hasen olarak toplanan sermayeler bazı şartlar çerçevesinde ve karz-ı hasen yapanların iradeleri yönünde kullanılarak, sermayeye ihtiyacı olan ehil kişilerin iş kurlmalarına imkan

sağlayacak şekilde kullanılabilir. Böyle bir uygulama karz-ı hasen yapana parasını güven içinde akrabasına, meslektaşına borç verme imkanı sunacağı için karz-ı hasen fonu aracılığıyla kişilerin birbirlerine karşılıksız borç vermelerinin arttırılması mümkün olabilir. Günümüzde birçok kimse borç vermek istemesine rağmen geri alamama endişesiyle borç vermekten kaçınmaktadır. Halbuki Kur'an borç vermenin kat kat karşılığı olacağını şöyle beyan eder: *“Namazı kılın, zekâtı ödeyin, Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz”* (Müzzemmil 73/20)¹² Diğer ayette ise borç vermek ve sevabı şöyle ifade edilir: *“Kim Allah'a güzel bir borç verecek ki, Allah da onu kendisine kat kat ödesin. Ona çok değerli bir mükâfat da vardır.”* (Hadid 57/11)¹³ Karz-ı hasen borçlanmalarda katılım bankanın sermaye bulmasına katkı sağlayacak bir yöntem olarak geliştirilmeye açıktır.

Bunun farklı yöntemleri uygulanabilir. Mesela, kişi belli bir süre karşılıksız olarak sermayesini karzı hasen fonunda tuttuktan sonra bu kişiye sermayesi kadar artı bir fon kullanılması sistemi uygulanabilir. Bunun kişiye getireceği kazanç; kullanmadığı küçük birikimler bu uygulama neticesinde bazı ihtiyaçları karşılayacak miktara kavuşma imkânı kazanmasıdır. Günümüzde buna benzer fon uygulamaları var. Ancak alt yapıları yasalar tarafından tam olarak desteklenmediği için bir müddet sonra paraların ödenmemesi gibi sorunlar yaşandığı zaman buralara yatırım yapanların mağduriyetle karşılaşmaları mümkündür.

Karz-ı hasen şeklinde bir uygulama şöyle olabilir: Elinde yatırım yapacağı sermayenin yarısından fazlası vardır. Ancak yapacağı yatırıma yeterli değildir. Karz-ı hasen fonuna yarım yapılacak sermayenin yarısı veya yarısından fazlasını yatırıma fondan yatırdığı kadar sermaye verilerek işini kurması sağlanabilir. Bu kişi borcunu ödedikten sonra ana sermayesi birikene kadar fonu desteklemeye devam eder. Böylece yeterli sermayesi olmayanlar sermayesi olanı önce desteklemiş olur. Destekleyenlerin yeterli olmayan sermayeleri bu arada yatırımın yarısı veya biraz fazlasına ulaştığında geri kalan sermayeyi fondan borç olarak temin eder. Böyle bir uygulama ile âtil durumdaki küçük fonlar kullanılır hale gelerek üretime katılacaktır.

Mudarebe için yatırılan ana parayı zarardan koruma garantisini sağlamak, mudarebe ortaklığına daha fazla sermaye girmesine katkı sağlar. Mudarebe sisteminde kullanılmak üzere toplanan sermayenin akile¹⁴ sistemine benzer bir fon aracılığı ile garanti altına alınmasını sağlamak mümkün olabilir. Böyle bir uygulama mudarebe türü ortaklıklara sermaye akışını hızlandırarak katılım bankacılığının gelişmesine büyük oranda katkı sağlar. Aynı sistem uygulanarak âkile tarafından oluşturulacak karz-ı hasen fonu ile âkile gurubu içindeki ihtiyaç sahiplerini desteklemek mümkün olabilir.

8. SONUÇ

Mudarebe üzere yapılan ortaklık İslam öncesine dayanan bir ortaklık sistemidir. Konu ilk dönemde çok gündeme gelmemiştir. Ancak İslam'ın ilk yıllarından beri uygulanmaya devam etmiştir. Bu bağlamda mudarebenin uygulama şartları, İslam'ın diğer hükümlerini de gözetenek günümüze uygun şekle getirilebilir. Ortaya konulacak şartlarda mudilerin haklarının korunması, emek sahibinin hakkının zayi olmaması, İslam'ın haram kıldığı yollara tevessül edilmemesi esas olmalıdır.

Mudarebeyle doğrudan ilgili herhangi bir ayet Kur'an'da bulunmamaktadır. Ancak ticaretin meşruluğu, sermayesi olup onu işletemeyecek durumda olanlara yapılan atıflar. Mudarebeye temel oluşturmaktadır. Temel hadis kaynaklarında konuyla ilgili bazı rivayetler bulunmaktadır. Fıkıh kitaplarında ise mudarebenin meşruluğu üzerinde icma oluşmuştur.

Murabaha ile yapılan alış-verişler İslam'ın caiz gördüğü alış-veriş türüdür. Ancak hakkıyla uygulanmadığı için mudilerin ve borçlananların aklında şu soru takılmaktadır. Bu nasıl ticarettir ki faizli bankalarla aynı kârı vermektedir? Borçlanan kişi de şu soruyu sormaktadır. Bu nasıl ticarettir ki faizli bankanın faizine yakın kâr parayı almaktadırlar.

Mudarebenin mudiler açısından en önemli sorunu ana paranın zayi olma riskidir. Bu riski âkile sistemi veya havuz sistemi ile ortadan kaldırmak mümkün olabilir. Böyle bir uygulama, mudarebe ortaklığında kullanılacak gerekli sermayenin bulunmasına katkı sağlar.

¹² Müzzemmil 73/20 Namazı kılın, zekâtı ödeyin, Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için önceden ne iyilik hazırlarsanız Allah katında onu bulursunuz; hem de daha iyi ve mükâfatça daha büyük olmak üzere.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرَضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا وَمَا تَقْرِبُوا لِلْأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرًا وَأَعْظَمَ أَجْرًا

¹³ Hadid 57/11 مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ

¹⁴ Âkile daha çok diyetlerde uygulanan bir tazmin türüdür. Herhangi bir suç sebebiyle tazminat ödenmesi gerektiğinde bunu âkile öder. Âkile bazen akrabalarından bazen bir mahalle veya köyden teşekkül edebilir. Âkile ile ilgi hükümler için bkz. Serahsî, Mabsut, XXVII/130 vd.

Sermaye bulmada karz-ı hasen aracılığıyla oluşturulacak fonların mudarebe ortaklığında kullanılması mümkün olabilir. Böyle bir uygulama yardım etmek isteyen kişilerin elini güçlendirir.

Mudarebe uygulanması zor bir sistem olmasına rağmen uygulandığında ekonomiye büyük katkı sağlarken iş kurmak isteyen liyakatli kimselerin de önünü açacaktır.

KAYNAKÇA

Damad Efendi, (trs.) Mecmeu'l-Enhur fi Şerhi Mülteka'l-Ebhur, Daru İhyaî Türesi'l-Arabî

Darekutnî,(204) İbn Dinar el-Bağdadî, Sünen, Beyut

Ebu Davud, (trs) Süleyman b. Eşas, Sünen, Mektebetü'l Asriyye Beyrut

Döndüren, H. (1996), İslam Ekonomisinde Sermaye Birikimi ve Kullanılma Yöntemleri, "İLAM Araştırma Dergisi İstanbul, c.1, sayı 2, ss.53-80

Kahtanî, Üsame (2012) b. Said, Mevsuati'l-İcma fi'l-Fıkhî'l-İslamî, Daru'l-Fadileh lin-Neşr ve't-Tevzi,

Karaman, H. ve Ark. (2016) Kuran Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, Diyanet Vakfı, Ankara.

Kâsanî, A, (1986) el Bedaiu's-sinaî fi Tertibi'Şeraî, Daru'l-Kitabu'l-İlmiyye.

Kurtubî, (1964) Ebu Abdillan Muhammed b. Ahmed, el- Cami li Ahkami'l-Kur'an, Daru'l Kütüb el-Mısriyye, Kahire.

Mevsilî, (1937) Abdullah b. Mahmud b. Mevdudel-ihiyar li tahlili'l-muhtar, Tarihu'n-Neşr.

Serahsî, (1993) Muhammed b. Ahmed, el-Mebcut, Daru'l-Marife Beyrut.

Semerkindî, (trs) Ebu Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed b. İbrahim, Bahru'l-Ulum.

Şaşî, (1988) Seffü'd-din Ebu Bekr Muhammed b. Ahmed, Hilyetü'l-Ulema fi Marifeti Mezahibi'l- Fukaha Mektebetü'r-Risale, Umman.

Taberanî, (1964) Ebu'l-Kasım, Mu'cemü'l-Evsat, Daru'l-Haremeyn, Kahire 1964.

Zeyleî, (1997) Cemalü'd-Din Ebu Muhammed Abdullah b. Yusuf b. Muhammed Nasbu'r-Raye li Ehadisi'l Hidaye, Müessesetü'r-Reyyan, Beyrut.

Zuhaylî, (trs) Vehbe b. Mustafa, el- Fıkhü'l-İslamî ve Edilletühü, Daru'l-Fıkr, Dımaşk.

Gül, R. (2005), "Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudarebe ile Selef Yöntemlerinin Mukayesesi" AÜİFD XLVI, sayı 1, ss. 43-83.

KUMAŞ, M. Salih, Elman ABDULLAYEV, (2016) "Bir Finansman Modeli Olarak Mudârabe'nin Faizsiz Bankacılıkta Etkin Şekilde Kullanılması Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Aktif Rol Üstlenmesi" Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı: 1